

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”

CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE DREPT

ȘCOALA DOCTORALĂ DREPT

**CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A
INFRAȚIUNILOR CONTRA PATRIMONIULUI
CULTURAL NAȚIONAL**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Conf. univ. dr. habil. ALĂMOREANU SORIN-OCTAVIAN

Student-doctorand:

TEGLAȘ TIBERIU-NICOLAE

2025

Obiectul studiului

Teza se intitulează *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor contra patrimoniului cultural național*. Astfel studiul se axează pe componenta criminalistică a cercetării acestor infracțiuni, fără a pierde din vedere alte aspecte conexe ca legislația sau unele considerente de natură criminologică.

Obiectul studiului este compus dintr-un spectru larg de probleme datorită diversității bunurilor care formează patrimoniul cultural național, a legislației stufoase și totodată lacunare pe alocuri, a procedurilor probatorii, a aplicării aspectelor generale la domeniul patrimoniului cultural, și nu în ultimul rând datorită evoluției științifice și tehnologice. Astfel se atinge o paletă vastă de subiecte, dar totuși conexe.

Necesitatea și obiectivele studiului

Am constatat de-a lungul timpului că interesul acordat acestui domeniu este mai redus decât ar impune necesitățile existente. În cadrul conferințelor și în articolele de specialitate au fost abordate sporadic diferite aspecte, preponderent din perspectivă penală/procesual-penală. Regăsim studii de amploare și teze pe linie penală, însă nu am descoperit în literatura autohtonă o lucrarea de amploare care să trateze problema din perspectivă criminalistică.

Pe de altă parte în majoritatea lucrărilor de criminalistică (cursuri, tratate etc.) sunt tratate doar tangențial aspectele ce țin de patrimoniul cultural sau sunt în totalitate omise.

În consecință ne-am propus studierea aprofundată a problemei din perspectivă criminalistică.

Chiar dacă cercetarea criminalistică reprezintă o componentă extrem de importantă în procesul protejării patrimoniului cultural, protejarea reprezintă o activitate mijloc, dezideratul suprem constând în păstrarea identității, a informațiilor despre trecut și în transmiterea acestor valori posterității împreună cu tot ceea ce reprezintă, alături de contribuția la diversitatea culturală europeană și mondială. Această realitate impune coroborarea cercetării criminalistice cu alte măsuri de protejare pentru atingerea unui rezultat amplificat.

Astfel obiectivele se concretizează în următoarele:

- Studierea metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice existente și prezentarea posibilităților de utilizare în domeniul cercetării infracțiunilor din domeniul patrimoniului cultural național.
- Relevarea interdependenței criminalisticii cu alte științe în acest domeniu specific
- Găsirea mijloacelor efective de cercetare a zonelor întinse (de exemplu situri arheologice de mari dimensiuni)
- Actualizarea ansamblului direcțiilor metodologice de investigare a infracțiunilor contra patrimoniului cultural național
- Prezentarea posibilităților de investigare, cercetare, expertizarea pe baza evoluției științifice, tehnologice și a inteligenței artificiale.

Structura tezei

În cadrul primului capitol, **ASPECTE INTRODUCTIVE, CLARIFICĂRI CONCEPTUALE ȘI CLASIFICĂRI**, am tratat unele aspecte preliminare după cum urmează în continuare.

Am prezentat problema (tema), alături de menționarea succintă a scopului și am subliniat importanța, chiar indispensabilitatea cercetării criminalistice în acest demers.

În ceea ce privește stadiul cercetării, amintim că după '89 pe multiple considerente, infracționalitatea împotriva patrimoniului cultural național a început să înflorească. Acest aspect a stârnit interesul autorităților care au dovedit sensibilitate pentru acest domeniu, mobilizându-se în mod exemplar pentru contracararea fenomenului. Astfel prin munca organelor judiciare s-a documentat fenomenul, iar ulterior prin analiza jurisprudenței, elaborarea publicațiilor în domeniu și organizarea conferințelor de specialitate, a început să fie studiat, analizat, sintetizat. S-au formulat opinii, critici, recomandări privind direcții de urmat pe viitor. Toate acestea aveau caracter preponderent de natură penală sau procesual penală, chiar dacă au luat naștere și articole și studii de natură criminalistică.

Teza de doctorat este justificată de stadiul actual al cercetării și de neidentificarea unei lucrări autohtone mai ample care să trateze cercetarea infracțiunilor contra patrimoniului cultural național din perspectivă criminalistică, ținând scop de dezideratul suprem formulat: păstrarea

identității naționale și culturale și a cunoștințelor despre trecut și transmiterea acestor valori posterității.

După prezentarea obiectivelor cercetării am prezentat metodologia de lucru utilizată. Metodologia de cercetare a avut caracter multivalent. Dorința de a înțelege cât mai bine fenomenul și de a zugrăvi inclusiv un context problematicii a determinat studiul multidisciplinar.

Astfel am luat în considerare și am studiat elemente care prezintă importanță în acest proces: infracțiunile în sine, modurile de operare, legislația relevantă, jurisprudența în domeniu, rapoarte de expertiză, declarații etc. În timpul cercetării s-a impus și studiul unor aspecte istorice, etnografice, arheologice, de muzeologie, culturale, etc.

Cercetarea a constat în analiză de conținut a legislației, a jurisprudenței, a literaturii de specialitate, etc. Au fost utilizate atât metode calitative cât și metode cantitative.

Radiografia criminalistică a fenomenului a fost posibilă datorită informațiilor culese din studiile de specialitate, din jurisprudență, din discuțiile cu specialiști în domeniu, datorită participării la conferințele de profil (atât în domeniu patrimoniului cultural- de ex. conferințele Patrimonium, cât și în domeniul criminalisticii- de ex. conferințele de criminalistică organizate în memoria Emilian Stancu).

Anvergura transfrontalieră a fenomenului infracțional în domeniu, alături de infracționalitatea organizată a impus colaborarea dintre specialiști, care de asemenea a depășit granițele țării, astfel impunându-se parcurgerea lucrărilor unor autori din străinătate, alături de acte normative internaționale în materie.

Vizitele de studiu în situri arheologice, la monumente istorice, au contribuit la formarea unei viziuni mai ample asupra problematicii.

Din literatura de specialitate și din jurisprudență am extras elementele relevante, iar prin studierea unor lucrări mai recente (nu neapărat în domeniul patrimoniului cultural), am identificat metode și tehnici care pot fi utilizate și în domeniul cercetării criminalistice a patrimoniului cultural național.

Am clarificat noțiunea *patrimoniu cultural național*, și am expus aspectele privind necesitatea protejării moștenirii culturale, pentru a ne fundamenta structura aleasă.

Definirea conceptelor a constituit astfel primul pas, pe două considerente: pe de-o parte a ajutat la a ne forma o privire de ansamblu asupra domeniului, pe de altă parte am dorit același lucru și pentru cititorii lucrării. Totodată analiza etimologică a noțiunii *patrimoniu cultural național* a

revelat nuanțe care au ajutat să înțelegem mai profund valoare acestei moșteniri culturale și a obligațiile care ne incumbă. A fost interesant a descoperi că protejarea bunurilor culturale este de fapt o activitate mutuală în sensul că dacă protejăm patrimoniul cultural național și patrimoniul ne protejează pe noi. Spațiul carpato-danubiano-pontic constituie un areal bogat și variat în evidențe despre civilizațiile mileniilor anterioare, datorită popoarelor care au locuit pe acest teritoriu de-a lungul timpului. Acesta prezintă importanță nu doar din punct de vedere local și național, ca factor de coeziunea și identitate locală și națională, ci contribuie și la diversitatea globală.

Am considerat oportună și includerea unei retrospective istorice asupra problematicii patrimoniului cultural național pentru a vedea situația actuală ca pe un rezultat al unor procese și măsuri luate de-a lungul timpului. Formarea unei imagini clare impune cunoașterea măsurilor nefaste alături de progresele evidente.

Următorul subcapitol intitulat „Componenta patrimoniului cultural național - clasificări”, răspunde necesității de a sublinia că protecția eficientă presupune, înainte de toate, cunoașterea, inventarierea și evidența bunurilor de patrimoniu. Acestea constituie premisele conservării, a îngrijirii, a recuperării, a cercetării acestora.

Vastitatea bunurilor presupune clasificarea lor pe diferite criterii. Astfel clasificarea, pe lângă faptul că este elementară pentru a avea o evidență organizată a acestor bunuri și pentru a putea interveni pe linie legislativă doar asupra acelei categorii unde este necesar, ne ajută să conștientizăm cât de vastă este această bogăție culturală.

În primul rând se impune demarcația între patrimoniul cultural material și cel imaterial.

Patrimoniul cultural material suportă multiple clasificări. O primă clasificare în funcție de factorul mobilității delimitează între patrimoniul cultural imobil și patrimoniul cultural mobil. Această delimitare este marcată și de actele normative care reglementează aceste categorii.

Astfel conform art. 3 alin (2) din Legea 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil – Republicată¹, patrimoniul cultural mobil cuprinde bunuri arheologice și istorico-documentare, bunuri cu semnificație artistică, bunuri cu semnificație etnografică, bunuri de importanță științifică și bunuri de importanță tehnică, cu subcategoriile aferente limitativ prevăzute de lege. În funcție de importanță și reprezentativitate acestea pot face parte din categoriile tezaur respectiv fond.

¹ Publicată în M. Of. Nr. 259 din 09.04.2014.

Alături de bunurile mobile se regăsesc și cele imobile: monumente istorice, situri arheologice, ansambluri. Din punct de vedere reprezentativ ele se împart în două categorii: A și B, adică monumente istorice cu valoare națională sau chiar universală, respectiv monumente istorice reprezentative pe plan local.

O altă categorie este reprezentată de patrimoniul arheologic. Acest patrimoniu este compus din bunuri rezultat al activității umane, și poate fi imobil sau mobil, categorii care la rândul lor pot fi subdivizate. Patrimoniul arheologic are un loc aparte în cadrul patrimoniului cultural național, deoarece contribuie la acesta inclusiv cu cele mai vechi evidențe de pe aceste teritorii.

Conform altei clasificări, în funcție de locul situării acestor bunuri culturale putem delimita între patrimoniu suprateran, subteran sau chiar subacvatic.

Bunurile culturale se mai pot împărți în bunuri de natură sacră și bunuri laice. Aceste categorii la rândul lor suportă divizări pe diferite considerente.

O componentă deloc de neglijat constă în patrimoniul imaterial. Acesta a constituit un factor de coeziune socială de-a lungul timpului contribuind în mod semnificativ (poate chiar mai semnificativ decât patrimoniul material) la păstrarea identității, la coeziunea comunităților, la transmiterea valorilor unei colectivități mai vaste sau mai restrânse.

Caracterul de noutate este reprezentat de patrimoniul cultural digital, însă adevărata provocare constă în raportarea corespunzătoare la operele creații ale inteligenței artificiale (AI). Astfel se ridică întrebarea dacă acestea pot fi incluse în patrimoniul cultural al umanității? Realitatea secolului XXI impune și formularea unui răspuns general valabil pentru întrebarea anterioară, alături de găsirea răspunsului la întrebări precum: cine deține dreptul de proprietate asupra unui astfel de bun, se poate vorbi despre un bun în această situație, sunt îndeplinite cerințele legale privitor la posibilitatea de dispoziție juridică asupra lor? Astfel propunem crearea unei categorii hibride care să includă și aceste bunuri, care, indiferent de modul în care se creează pot fi valoroase din punct de vedere cultural.

În cadrul capitolului II, **PROTECȚIA PATRIMONIULUI CULTURAL PRIN NORME JURIDICE**, am prezentat în primul rând legislația în domeniu, evocată și de categoriile de bunuri prezentate. Protecția efectivă a patrimoniului cultural se poate realiza doar prin cunoașterea detaliată a cadrului legislativ și aplicarea promptă a prevederilor legale în practică, apanaj al mai multor categorii de persoane și instituții.

Legislația materială în domeniul patrimoniului cultural cuprinde convențiile internaționale ratificate, acceptate, aprobate de către România, regulamentele și deciziile europene, alături de directivele care sunt transpuse în legislația națională și evident normele interne. Actele normative interne au fost prezentate începând cu articolele relevante din legea fundamentală, urmate de codul penal, ca acestea să fie urmate de legislația pe categorii de bunuri culturale (cu unele excepții ca Legea 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții – Republicată²). Nu în ultimul rând am reflectat asupra problematicei Codului patrimoniului cultural al României, actualmente aflat într-o fază de stagnare.

Având în vedere că cercetarea criminalistică este inițiată preponderent de comiterea unor infracțiuni am dedicat un subcapitol infracțiunilor care reprezintă marea pondere a faptelor indezirabile îndreptate împotriva patrimoniului cultural național (furt, distrugere, efectuarea de operațiuni de export ilegal, accesul cu detectoare de metale sau utilizarea lor în zonele cu patrimoniu arheologic etc.) cu menționarea faptului că în numeroase cazuri s-au săvârșit și fapte conexe ca tănuirea, uzul de fals, spălarea banilor, constituirea unui grup infracțional organizat etc.

Studierea jurisprudenței a pus în evidență nu doar modurile de operare ci și carențele legislative, evocând necesitatea modificării legislației preponderent prin viitorul Cod al Patrimoniului Cultural Național. Astfel pentru a preveni situațiile precum cea de la Alba Iulia, când a fost distrus un sarcofag roman vechi de 1700 de ani, propunem modificare prevederilor legale privind extinderea cimitirelor pentru ca siturile arheologice să fie mai bine protejate.

Cercetarea infracțiunilor împotriva patrimoniului cultural național trebuie efectuată cu respectarea riguroasă a cadrului legal, cu respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor, fiind extrem de importante și reglementările internaționale care facilitează cooperarea judiciară între statele membre.

Prezentarea legislației materiale a fost urmată de prezentarea Legislației relevante în activitatea de cercetare a infracțiunilor la regimul de protecție a patrimoniului cultural național, cercetarea criminalistică a acestor bunuri impunând cunoașterea procedurii penale în ceea ce privește cercetarea penală și cunoașterea legislației privind efectuarea expertizelor. Este importantă și cunoașterea altor acte normative în funcție de activitatea desfășurată: norme interne în cadrul Institutului de Expertize Criminalistice al IGPR, Convenția Europeană a Drepturilor Omului etc.

² Publicată în M. Of. Nr. 933 din 13.10.2004.

Unul dintre cele mai importante acte normative în domeniu rămâne OG 75/2000 privind organizarea activității de expertiză criminalistică.³

Capitolul III, intitulat **PROCEDEE PROBATORII, TEHNICI ȘI COLABORARE INTERDISCIPLINARĂ**, este cel mai vast. Am optat pentru forma aceasta deoarece am dorit să facem o prezentare unitară a cercetării criminalistice efective oarecum în ordine cronologică.

După prezentarea unor considerente privind scopul indispensabil al cercetării criminalistice în domeniu, am pus în discuție cercetarea la fața locului. Pe lângă prezentarea unor aspecte generale am dorit să surprindem cât mai mult din aspectele specifice ale cercetării în domeniul specific al patrimoniului cultural național. Până și noțiunea de *cercetarea locului faptei*, evident comportă caracteristici specifice. Jurisprudența derivată din multitudinea posibilelor locuri ale faptei (lăcaș de cult, muzeu, sit arheologic, mijloc de transport etc.) permite surprinderea unor considerente cazuistice. Am pus în vedere importanța utilizării dronelor în cercetarea zonelor vaste sau greu accesibile (de exemplu în siturile arheologice aflate în munți). Am remarcat importanța cercetării locului faptei deoarece preponderent prin această activitate se colectează materialele pe baza cărora se efectuează lucrările științifice (constatări tehnico-științifice, expertize). Am făcut referire la alegerea celui mai potrivit model de cercetare atât în ceea ce privește spațiile închise (de ex. lăcaș de cult, locuință privată, muzeu), cât și locurile din exterior (de ex. sit arheologic).

Am optat pentru prezentarea unor considerente privitor la posibilitățile de fixare a rezultatelor locului faptei.

Am propus completarea legislației privind cercetarea locului faptei din Codul de procedură penală, cu cele mai importante activități desfășurate la fața locului, și descrierea amănunțită a celor mai importante aspecte și reguli.

În continuare a urmat prezentarea direcțiilor metodologice de investigare ale acestor infracțiuni, deoarece numeroase direcții și-au dovedit utilitatea și în materia patrimoniului cultural. Aceste demers a reprezentat de fapt actualizarea acestor direcții regăsite în literatura de specialitate. Unele dintre acestea au fost amplu dezvoltate în capitole subsecvente.

Am prezentat în primul rând percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri, din două considerente: alături de cercetarea la fața locului, oferă materialul analizelor științifice, respectiv

³ Publicată în M. Of. Nr. 407 din 29.08.2000.

și-au dovedit utilitatea în dovedirea numeroaselor infracțiuni și recuperarea unor artefacte de excepție.

Rolul expertizelor criminalistice și a constatărilor tehnico-științifice în domeniu este susținut și de multitudinea aspectelor tratate. Acestea și-au dovedit utilitatea în ansamblul activităților de cercetarea criminalistică atât în contextul săvârșirii unor infracțiuni, cât și în contextul clasării bunurilor.

Am analizat și aspecte legate de profesia de expert (criminalist), cu propunerile punctuale pentru accesul real în această profesie (studii, dobândirea experienței, examen). Astfel suntem de părere că ar fi oportună înființarea unei instituții de studii superioare de criminalistică unde s-ar putea dobândi cunoștințe teoretice (inclusiv bază juridică), și chiar și practice prin stagii de practică și voluntariat sau chiar angajare după terminarea studiilor. Astfel s-ar rezolva și problema dobândirii experienței sau cel puțin ar fi facilitată.

Am efectuat și un exercițiu de gândire privitor la utilizarea inteligenței artificiale în domeniul lucrărilor de specialitate, ajungând la concluzia că, ținând cont de stadiul actual al AI, inteligența artificială nu poate fi decât un adjuvant al expertului.

În ceea ce privește expertizele am subliniat necesitatea colaborării dintre specialiști în diferite domenii (de exemplu expert criminalist și arheolog) și utilizarea celor mai avansate mijloace tehnice. Cazuistica în domeniul patrimoniului cultural național a relevat folosirea ambelor posibilități cu succes. Chiar dacă, datorită nivelului la care se situează știința, credem că vremea geniului universal a trecut și susținem colaborarea dintre specialiști, formarea continuă rămâne o necesitate.

În acest domeniu particular poate fi necesară în primul rând expertizarea bunurilor de patrimoniu (brățări, monede, picturi etc), dar poate fi necesară și expertizarea corpurilor delictive (detectoare de metale, autoturisme, calculatoare etc.) alături de expertizele asupra urmelor de proveniență umană (urme de mâini, buze, sânge etc.), sau chiar expertiza contextului (de ex. a contextului arheologic). Am tratat de asemenea expertiza grafică și tehnică a documentelor, această componentă fiind de actualitate în câteva cauze (dovedire autenticității înscrisului cultural, a înscrisului care atestă autenticitatea unui drept de proprietate sau alte drepturi etc.)

Am tratat și diferența dintre expertiză și constatare tehnico-științifică.

Lucrările științifice de specialitate, datorită progreselor științifice și tehnologice au creat posibilitatea elucidării unor aspecte de neimaginat cu decenii în urmă.

În ceea ce privește relația dintre rezultatul raportului de expertiză și aprecierea judecătorului am ajuns la concluzia că credibilitatea rezultatelor de certitudine ale lucrărilor științifice nu pot depinde de aprecierea judecătorului, decât dacă sunt vădit eronate (rezultate obiective nu pot constitui apanaj al aprecierii subiective). Acest aspect nu interferează cu aprecierea întregului ansamblu probatoriu și coroborarea probelor.

Am exemplificat numeroase aspecte cu părți relevante din practica judiciară și literatura de specialitate dezvoltată în baza cazuisticii în domeniu. Astfel am arătat și elementele general valabile, dar și pe cele specifice.

Ascultarea persoanelor a contribuit adesea la aflarea adevărului. Astfel ascultarea martorilor, a persoanei vătămate, a suspectului sau a inculpatului sunt activități de interes în procesele penale relative la infracțiuni având ca obiect material bunuri culturale. În ceea ce privește martorul am făcut referire la declarațiile diferitelor categorii de persoane audiate în această calitate: paznic, expert etc.

Am expus aspecte de tactică și tehnică criminalistică, dar am adus și câteva exemple din jurisprudența studiată. Astfel ascultarea are la bază identificarea martorilor, după care crearea unui mediu corespunzător confesiunii și obținerea unor informații generale despre persoana martorului.

În etapa relatărilor libere se permite martorului să relateze liber ce știe, urmărindu-i în același timp comportamentul și gesturile.

Etapa întrebărilor (etapa interogativă) este facultativă și are rolul de a completa și a verifica relatarea liberă, sau a ajuta la clarificarea aceleia.

Poate fi necesară și folosirea unor tehnici de detectare a comportamentului simulat cu ocazia luării declarației (ca de ex. tehnica poligraf sau detectorul de stres emoțional în voce. Rezultatele acestora însă nu sunt extrem de sigure, fiind doar orientative.

În domeniul patrimoniului cultural național declarațiile martorilor au contribuit adesea atât la aflarea adevărului, cât și la recuperarea bunurilor culturale. Pentru acest rezultat uneori a fost nevoie de ascultarea a peste 100 de persoane în calitate de martori.

Datorită anvergurii transfrontaliere a fenomenului infracțional în domeniu se evidențiază exemple relevante care susțin necesitatea utilizării instrumentelor puse la dispoziție de Directiva 2014/41/EU care prevede modalități de investigare care pot constitui obiect al ordinului european de anchetă. Printre acestea regăsim și audierea de martori prin videoconferință sau prin teleconferință.

Alături de audierea martorilor poate fi incidentă audierea persoanei vătămate. Având în vedere că dreptul de proprietate asupra bunurilor de patrimoniu poate aparține persoanelor fizice, persoanelor juridice și statului, dar în același timp și unor colectivități, persoană vătămată există și în acest domeniu. În anumite situații subiectul pasiv general și subiectul pasiv special sunt entități distincte, în alte situații ambele calități sunt deținute de către stat.

Nu în ultimul rând între declarațiile persoanelor se regăsesc și declarațiile suspectului/inculpatului, care de asemenea au ajutat de nenumărate ori la aflarea adevărului.

Având în vedere că prevenția este preferabilă mijloacelor represive, iar scopul superior tragerii la răspundere a făptuitorilor, (protejarea bunurilor de patrimoniu și prin acest valori protejarea comunităților și a viitorului), în capitolul IV, **CONSIDERAȚII CRIMINOLOGICE DE NATURĂ PREVENTIVĂ**, am analizat factorii (cauzele) care pot influența în mod negativ atitudinea față de patrimoniu, respectiv reversul, identificarea acelor factori care dezvoltă sensibilitatea față de aceste bunuri. Astfel factorii care stau la baza atitudinii distructive trebuie minimizați, iar cei care dezvoltă atitudinea de protejare trebuie susținuți și promovați. Aceste aspecte sunt de natură criminologică, dar strâns legate de fenomenul infracțional în domeniu.

Identificăm pe de-o parte categoria celor care luptă pentru această moștenire, la polul opus fiind categoria celor care manifestă o atitudine distructivă față de aceste bunuri. O categorie intermediară este cea a persoanelor care au o poziție de indiferență. Aceasta se poate materializa de asemenea în rezultate distructive.

Fiind vorba de bunuri cu valoare superioară celei pecuniare (datorită reprezentativității), extrase din contexte distruse ireversibil adesea *restitutio in integrum* nefiind posibilă, e de preferat prevenirea sustragerii și distrugerii lor.

Important de precizat că de cele mai multe ori scopul făptuitorilor nu constă în distrugerea bunurilor culturale, ci în obținerea de foloase relativ repede, cu prețul distrugerii acestora.

Majoritatea cauzelor și motivațiilor comiterii infracțiunilor împotriva patrimoniului cultural nu sunt caracteristice exclusiv comiterii faptelor din acest domeniu, unele regăsindu-se între cauzele generale ale comiterii faptelor antisociale, altele reprezentând cauze ale unei arii mai restrânse de fapte.

S-a identificat un spectru foarte larg de factori care conduc la dezvoltarea atitudinii distructive față de patrimoniul cultural, iar acești factori sunt de natură biologică, psihologică,

socială, economică, cu mențiunea că de regulă o combinație între acești factori conduce la comiterea faptelor antisociale.

Dezvoltarea și cultivarea atitudinii protective de asemenea are la bază numeroși factori.

Unii factori pot favoriza dezvoltarea atitudinii distructive față de patrimoniul cultural (de ex. sărăcia, lipsa educației, experiențele negative, politica de urbanizarea necorespunzătoare, etc.), alții conduc la dezvoltarea atitudinii de protejare (educația, potențialul turistic, etc.), în timp ce unii pot fi încadrați în ambele categorii (de ex. factorii economici).

Criminologia postmodernistă pune în discuție imprevizibilitatea interacțiunii dintre acești factori și inclusiv imprevizibilitatea acțiunilor umane. Precum în numeroase alte domenii atitudinea cetățenilor privitor la patrimoniul cultural, prezintă, anumite tipare, dar omul rămâne o ființă imprevizibilă.

Dezvoltarea, tehnologia, de asemenea are un rol major în evoluția, schimbarea sau modificarea acestor factori, și implicit în formarea atitudinii față de patrimoniul cultural.

Complexitatea și imprevizibilitatea anumitor atitudini și activități derivate din acestea pot să ne demoralizeze, dar dimpotrivă, trebuie să ne motiveze să analizăm și să vizualizăm posibilele scenarii viitoare pentru o protecție efectivă a acestor bunuri cu valoare, adesea, inestimabilă.

Cercetarea are ca rezultat formularea **CONCLUZIILOR** alături de propunerile de modificare a legislației (Capitolul V).

I.

Analiza etimologică a fiecărei componente a noțiunii de *patrimoniu cultural național* ne-a ajutat să înțelegem mai bine la ce înglobează aceasta, ce drepturi și ce obligații pecuniare avem privitor la ele, respectiv cum ne ajută în păstrarea identității naționale și transmiterea valorilor către succesori. Bunurile parte a *patrimoniului cultural al României* sunt unice pentru că formează un patrimoniu unic datorită contextului istoric de pe acest teritoriu, context materializat inclusive în bunuri culturale.

Clasificarea bunurilor ajută la evidența, inventarierea, protejarea, cercetarea, recuperarea acestora, iar cadrul normativ joacă un rol esențial în acest demers. Evoluția tehnologică din ultimele decenii impune necesitatea definirii și reglementării unei noi categorii de bunuri ca de ex.

patrimoniul digital astfel propunem crearea unei noi categorii de bunuri de exemplu sub denumirea de patrimoniu cultural digital.

II.

Protecția patrimoniului cultural național nu se poate realiza fără componenta legislativă.

Normele materiale în domeniu alături de normele procesuale constituie instrumente valoroase în protejarea și cercetarea bunurilor culturale.

Analizarea legislației alături de probleme revelate de literatura de specialitate pe baza cazuisticii în domeniu semnalează lipsurile legislației și urgența adoptării unui cod al patrimoniului cultural național mult mai bine ancorat în realitate.

Cazuistica în domeniu arată că sunt câteva tipuri de infracțiuni, care constituie marea pondere a faptelor indezirabile îndreptate împotriva patrimoniului cultural.

În scopul preîntâmpinării distrugerii siturilor și bunurilor arheologice, în urma analizei cazului de distrugere din situl arheologic Apulum, *de lege ferenda* de lege ferenda propunem modificarea textului art. 10 alin (2) din Legea 102/2014 privind cimitirele, crematoriile umane și serviciile funerare⁴ astfel: *“Pentru extinderea cimitirelor în funcțiune, cu excepția zonelor cu patrimoniu arheologic, nu se aplică regulile stabilite pentru înființarea cimitirelor.”* Avem în vedere aici, zonele deja protejate siturile arheologice, zonele lor de protecție, zone cu patrimoniu arheologic reperat.

III.

Cercetarea criminalistică în domeniu presupune utilizarea tehnicilor și procedurilor științifice menite să descopere, să ridice, să conserve, să cerceteze urme și mijloace materiale de probă care vizează aceste bunuri.

Ridicarea și expertizarea bunurilor culturale poate fi o adevărată provocare datorită fragilității, rarității și importanței lor.

Am ajuns la concluzia că în acest domeniu specific este nevoie adesea de colaborarea dintre specialiști inclusiv în etapa cercetării la fața locului, a percheziției și ridicării de obiecte și înscrisuri, dar cu atât mai mult cu ocazia efectuării expertizei. Folosirea și actualizarea aparaturii

⁴ Publicată în M. Of. 520 din 11.07.2014.

și tehnologiei, implementarea progreselor inteligenței artificiale constituie o activitate și totodată o provocare continuă.

În ceea ce privește cercetarea la fața locului am arătat necesitatea modificării legislației din Codul de Procedură Penală, în sensul completării cu norme care să reglementeze mai complet acest procedeu probatoriu.

Adevărata valoare probantă a obiectelor ridicate cu ocazia efectuării cercetării la fața locului, cu ocazia efectuării percheziției, a ridicării de obiecte și înscrisuri se evidențiază în urma efectuării constatărilor tehnico-științifice sau a expertizelor. Ele au constituit adesea activitatea esențială în vederea stabilirii autenticității artefactelor și a provenienței acestora. Astfel s-au putut recupera numeroase bunuri de valoare inestimabilă, dar s-au îmbogățit și cunoștințele despre trecut.

Datorită progresului tehnologic formarea continuă a expertului criminalist, dar și a celorlalți specialiști, este imperativă. Inteligența artificială într-adevăr a ușurat semnificativ munca experților, dar nu poate înlocui umanul.

Datorită progresului științific și acurateței rezultatelor cercetărilor științifice propunem modificarea legislației în sensul ca organele judiciare să țină neapărat cont de concluziile de certitudine ale expertizelor/constatărilor, fiindu-le permis contrariul doar în contextul în care sunt vădit nefondate, nu pe baza propriei convingeri subiective. Astfel considerăm că judecătorul ar trebui neapărat să aibă în vedere rezultatele de certitudine, și să le aprecieze ca atare. Ne referim la credibilitatea probei științifice. Astfel propunem modificarea art. 103. alin (2) Cpp⁵. în următorul sens: *“În luarea deciziei asupra existenței infracțiunii și a vinovăției inculpatului instanța hotărăște motivat, cu trimitere la toate probele evaluate. Credibilitatea probelor științifice de certitudine nu se apreciază de către instanță, sub condiția de a nu fi vădit greșite. Condamnarea se dispune doar atunci când instanța are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă.”* Coroborarea cu alte probe fiind totuși necesară pentru pronunțarea unei soluții corecte bazate pe convingerea sa dincolo de orice îndoială rezonabilă.

Pentru eficientizarea efectuării expertizelor propunem modificarea OG nr. 75/2000 privind organizarea activității de expertiză criminalistică, în sensul modificării art. 4 alin (1) lit. g pentru a avea următorul conținut: *a fost declarată admisă la examenul organizat periodic în acest scop de către Ministerul Justiției.* Propunem organizarea efectivă a examenului pentru dobândirea

⁵ Publicat în M. Of. Nr. 486 din 15.07.2010.

calității de expert criminalist autorizat. De asemenea susținem ideea înființării unui institut de studii superioare criminalistice, care să ofere posibilitatea specializării pe unul-două domenii de criminalistică (inclusiv cunoștințe juridice necesare în domeniu) alături de posibilitatea dobândirii experienței prin stagii de practică, voluntariat, angajare.

Ascultarea persoanelor, de asemenea și-a dovedit utilitatea în cauzele din domeniu.

Ne-am convins de faptul că cercetarea criminalistică a infracțiunilor la regimul de protecție a patrimoniului cultural național nu este o activitate scop, ci o activitate mijloc pentru recuperarea bunurilor, protejarea celor existente, și astfel scopul suprem constând în culegerea informațiilor despre trecut, păstrarea identității, și transmiterea acestor bunuri posterității.

IV.

Ținând cont de faptul că în cazul infracțiunilor din acest domeniu nu este posibilă recuperarea și repararea *in integrum*, trebuie acordată atenție sporită măsurilor care previn pierdere și distrugerea bunurilor culturale. Astfel trebuie identificați acei factori care dezvoltă atitudini distructive față de această moștenire culturală, și intervenit pentru a minimiza influența acestora, alături de identificarea și susținerea factorilor care contribuie la dezvoltarea atitudinii protective și de apreciere a patrimoniului cultural național.

Cuprinsul tezei

I. ASPECTE INTRODUCTIVE, CLARIFICĂRI NOȚIONALE ȘI CLASIFICĂRI	6
I.1. Aspecte preliminare	6
I.1.1. Prezentarea problemei.....	6
I.1.2. Stadiul actual al cercetării.....	8
I.1.3. Justificarea tezei de doctorat.....	9
I.1.4. Obiectivele cercetării	10
I.1.5. Metodologia utilizată	11
I.2. Definirea noțiunilor și importanța patrimoniului cultural național	12
I.3. Retrospectivă istorică asupra problematicei patrimoniului cultural național	20
I.4. Componenta patrimoniului cultural național- clasificări	25
I.4.1. Patrimoniul cultural material (tangibil) și imaterial (intangibil).....	26
I.4.1.1. Patrimoniul cultural material	26

I.4.1.1.1. Patrimoniul cultural mobil și imobil	27
I.4.1.1.1.1. Patrimoniul cultural mobil	27
I.4.1.1.1.2. Patrimoniul cultural imobil	29
I.4.1.1.2. Patrimoniul arheologic.....	31
I.4.1.1.3. Patrimoniul supraterran, subteran și subacvatic	34
I.4.1.1.4. Patrimoniul religios și patrimoniul laic.....	35
I.4.1.1.4.1. Patrimoniul religios.....	36
I.4.2. Patrimoniul cultural imaterial (și patrimoniul digital)	39
I.5. Concluzii aferente capitolului I.....	44
II. PROTECȚIA PATRIMONIULUI CULTURAL PRIN NORME JURIDICE	46
II.1. Necesitatea componentei legislative.....	46
II.2. Legislația materială în domeniul patrimoniului cultural național	48
II.2.1. Principalele acte normative internaționale în materie	48
II.2.2. Dreptul intern.....	53
II.2.2.1. Constituția României	55
II.2.2.2. Codul penal.....	56
II.2.2.3. Legislației în domeniul monumentelor istorice	58
II.2.2.4. Domeniul arheologiei	61
II.2.2.5. Legislația în domeniul patrimoniului cultural mobil	68
II.2.2.6. Legislația în domeniul patrimoniului cultural imaterial	75
II.2.2.7. Legislația în domeniul patrimoniului subacvatic.....	77
II.2.2.8. Proiectul Legii privind Codul patrimoniului cultural al României.....	78
II.2.2.9. Principalele infracțiuni la regimul de protecție a patrimoniului cultural național ..	84
II.2.2.9.1. Aspecte preliminare	84
II.2.2.9.2. Infracțiuni prevăzute de Codul Penal	85
II.2.2.9.2.1. Furtul calificat.....	85
II.2.2.9.2.2. Distrugerea.....	88
II.2.2.9.2.3. Tăinuirea	93
II.2.2.9.2.4. Constituirea unui grup infracțional organizat.....	93
II.2.2.9.3 Infracțiuni prevăzute de legi speciale	95
II.2.2.9.3.1. Infracțiuni prevăzute de Legea nr.182/2000.....	95
II.2.2.9.3.1.1. Infracțiuni de executare de copii/falsuri (art.80., art. 81.)	95

II.2.2.9.3.1.2. Infracțiunea de distrugere din culpă (art.82.)	97
II.2.2.9.3.1.3. Infrațiuni de export/import ilegal (art. 83., art. 84., art. 85.)	97
II.2.2.9.3.1.4. Infrațiuni de intervenții ilegale pe bunuri/distrugere (art. 86., art. 87, art. 88.)	100
II.2.2.9.3.2. Infrațiuni prevăzute de OG. 43/2000 (art. 25., art. 26., art. 27, art. 32.).....	101
II.2.2.9.3.3. Infrațiuni prevăzute de Legea 422/2001- nu există	103
II.2.2.9.3.4. Infrațiunile prevăzute de Legea 50/1991 [art. 24 lit. a) și b)]	104
II.3. Legislația care reglementează activitatea de cercetare a infracțiunilor la regimul de protecție a patrimoniului cultural național	108
II.3.1. Codul de procedură penală	108
II.3.2. Alte acte normative.....	111
II.4. Concluzii aferente capitolului II.	114
III. PROCEDEE PROBATORII, TEHNICI ȘI COLABORARE INTERDISCIPLINARĂ	115
III.1. Scopul și abordările procedeele probatorii în domeniu	115
III.2. Cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor la regimul de protecție al patrimoniului cultural național.....	116
III.2.1. Referințe noționale și considerații procesual-penale.....	116
III.2.2. Importanța și obiectivele cercetării la fața locului	119
III.2.3. Elemente și reguli tactice	121
III.2.3.1 Pregătirea cercetării la fața locului.....	121
III.2.3.2. Etapele cercetării propriu-zise.....	123
III.2.3.3. Personalul de specialitate	127
III.2.3.4. Mijloace tehnico-științifice	129
III.2.3.5. Mențiuni raportat la unele infracțiuni și cauze.....	134
III.2.4. Fixarea rezultatelor cercetării la fața locului.....	136
III.2.5. Alte activități efectuate la locul faptei.....	138
III.3. Direcții metodologice de investigare a infracțiunilor contra patrimoniului cultural național.....	140
III.3.1.Modus operandi.....	143
III.3.2.Urmărirea penală in rem.....	148
III.3.3. Ridicarea de obiecte și înscrisuri.....	149
III.3.4. Dispunerea efectuării expertizelor și constatărilor criminalistice.	150
III.3.5. Metode speciale de supraveghere sau cercetare	151

III.3.6. Ascultarea persoanelor	153
III.3.7. Luarea măsurilor preventive.....	153
III.3.8. Luarea măsurilor asigurătorii privind reparațiile civile.....	154
III.3.9. Verificarea apărărilor, asigurarea unui proces echitabil.....	156
III.4. Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri.....	157
III.4.1. Aspecte introductive și considerații procesual penale.....	157
III.4.2. Aspecte tactice (inclusiv pregătirea)	159
III.5. Constatările tehnico-științifice și expertizele în protejarea patrimoniului cultural ...	164
III.5.1. Necesitatea cercetărilor de specialitate	164
III.5.2 Expertiza.....	167
III.5.3. Expertul	168
III.5.4. Expertul criminalist și lucrările științifice criminalistice	172
III.5.4.1. Expertul criminalist.....	172
III.5.4.2. Identificarea criminalistică.....	179
III.5.4.3. Constatarea tehnico-științifică.....	185
III.5.4.4. Expertiza criminalistică.....	187
III.5.4.4.1 Etapele efectuării expertizei criminalistice	190
III.5.4.4.2. Raportul de expertiză criminalistică.....	195
III.5.4.4.3. Evaluarea concluziilor expertizei și coroborarea acestora cu alte probe	197
III.5.4.4.4. Categoriile de expertize criminalistice în domeniu.....	203
III.5.4.4.4.1. Expertizarea bunurilor culturale.....	204
III.5.4.4.4.2. Expertize ale urmelor de proveniență umană	210
III.5.4.4.4.3. Expertiza altor bunuri, urme, fenomene etc.	219
III.5.4.4.4.3.1. Expertiza grafică și tehnică a documentelor	219
III.5.4.4.4.3.2. Expertiza corpurilor delictuale, a urmelor produse de acestea, a altor urme de materiale și materii	225
III.5.5. Expertiza arheologică.....	228
III.6. Ascultarea persoanelor	234
III.6.1. Ascultarea martorilor.....	234
III.6.2. Audierea persoanei vătămate	241
III.6.3. Audierea suspectului sau a inculpatului	241
III.7. Concluzii aferente capitolului III.	244
IV. CONSIDERAȚII CRIMINOLOGICE DE NATURĂ PREVENTIVĂ.....	247

IV.1. Utilitatea criminologiei- protecție prin prevenție.....	247
IV.2. Factorii formării atitudinii distructive.....	249
IV.3. Factorii formării atitudinii protective.....	256
IV.4. Concluzii capitol IV.....	260
V. CONCLUZII	261
VI. IMAGINI	267
VII. BIBLIOGRAFIE.....	273